

УДК 372.881.161.1

Садова Г.Ю.

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ВИКОРИСТАННІ ІГРОВИХ ФОРМ ПЕРЕВІРКИ ЗНАНЬ З РОСІЙСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. Досліджено ігрові форми перевірки знань з російської мови як один з ефективних шляхів формування комунікативно компетентної мовної особистості в умовах проведення реформи загальної середньої освіти. Подано принцип концентричного пред'явлення тематичного матеріалу для організації спілкування в усній та писемній формі. Проаналізовано розвиток комунікативної компетентності під час гри «Лінгвістичний експрес», яка проявляється в швидкості, глибині та міцності опанування способами і прийомами діяльності, що пов'язано з ефективним спілкуванням. Наведено приклади завдань, що використовуються на лінгвістичних станціях «Фонетика і орфоепія», «Лексика і фразеологія», «Синтаксис», «Культура мовлення» й «Орфографія», запропоновано шляхи вирішення питань, що пов'язують шкільне навчання з життям і мають реальний інтерес для учнів.

Ключові слова: гра, ігрові форми, компетентність, комунікативна компетентність, лінгвістичний експрес, Нова українська школа, російська мова.

Sadova Anna

Mykolayiv V.O. Sukhomlynskyi National University

COMMUNICATIVE COMPETENCE DEVELOPMENT IN THE PROCESS OF THE RUSSIAN LANGUAGE KNOWLEDGETESTING WITH THE HELP OF GAME FORMS IN A NEW UKRAINIAN SCHOOL

Summary. Game forms of testing the Russian language knowledge as one of the effective ways of forming a communicatively competent linguistic personality under the conditions of general secondary education reform have been researched. The principle of the thematic material concentric presentation for the organization of communication in oral and written forms has been given. The communicative competence development in the process of knowledge testing with the help of game forms has been analysed. It manifests itself in speed, depth and durability of mastering means and methods of activity, and is connected with effective communication. The game "Linguistic Express" has been proved to become an effective form of senior pupils' knowledge testing within the framework of the integrated course of the Russian language and literature at a New Ukrainian School. Examples of test tasks that can be used at "Phonetics and Orthoepy", "Lexics and phraseology", "Syntax", "Culture of speech" and "Orthography" linguistic stations have been given; ways of solving issues connecting school life with learning and having a real interest for students have been suggested. The use of game forms for testing the Russian language knowledge has been proved to be a means of forming students' communicative competence, which allows obtaining results of different levels: cognitive skills, ability to navigate in different sources of information, apply knowledge gained in practice, identify problems and ways of their solution, as well as the ability to organize the work of the group and maintain business relationships, etc. One of the peculiarities of teaching the integrated course of the Russian language and literature at a New Ukrainian School is the principle of thematic material concentric presentation for organizing communication in oral and written forms throughout the entire period of study. Game forms, in particular, knowledge testing, form students' communicative competences, create conditions for the development of an intellectual, creatively gifted, tolerant, and moral personality capable of communicating in any cultural space.

Keywords: game, game forms, competence, communicative competence, linguistic express, New Ukrainian School, the Russian language.

Постановка проблеми. Метою загальної середньої освіти, яка визначена в Законі України «Про освіту», є «різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності» [2].

Однією з особливостей викладання інтегрованого курсу російської мови та літератури в Новій українській школі є принцип концентричного пред'явлення тематичного матеріалу для організації спілкування в усній та писемній формі протягом усього періоду навчання. Значущим завданням сучасної системи освіти є розвиток в учнів комунікативної компетентності, яка проявляється в швидкості, глибині та міцності опанування способами

і прийомами діяльності, що пов'язано з ефективним спілкуванням. Ідея необхідності всебічного розвитку особистості, її творчого потенціалу дістала відображення Державному стандарті базової і повної середньої освіти, де зокрема зазначено, що зростає роль уміння здобувати інформацію з різних джерел, засвоювати, поновлювати та оцінювати її, застосовувати способи пізнавальної і творчої діяльності. Відтак формування мовленнєвої компетентності школярів, що є складовою комунікативної компетентності, як головна мета стандартизації мовної освіти набуває важливого значення у сучасному суспільстві [1].

Комунікативна компетентність в освіті – це віддзеркалення вимог часу. Мобільне життя, систематичне оновлення інформації та колосальні темпи її накопичення зумовлюють потребу в таких особистостях, які здатні гнучко та швидко адаптуватися до нових вимог, адекватно реагува-

ти на сучасні виклики, навчатися протягом усього життя, розвиватися, критично мислити, творчо вирішувати проблеми, самореалізовуватися.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

На сучасному етапі дослідженню компетентностей та шляхів їх формування присвячена значна кількість робіт. Аналізуються ключові компетентності (О.Я. Савченко [7]), інтерактивні, інноваційні та освітні технології (Н. Обухова [5], Т. А. Кучеренко [3], О.І. Пометун [6], В.Д. Шарко [8]), становлення компетентної ідеї в європейській освіті та моніторинг рівнів досягнень компетентностей (О.І. Локшина [4]). Необхідність розвитку комунікативної компетентності викликана змінами мети і завдань сучасної освіти, намаганням посилити практичну спрямованість навчання, підвищити конкурентоспроможність, життєву компетентність молоді.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Розвиток комунікативних компетентностей обумовлює здатність розв'язувати завдання в різних сферах життєдіяльності, реалізацію мовної, мовленнєвої компетентності на уроках інтегрованого курсу російської мови та літератури в умовах Нової української школи. Цьому можуть сприяти використання різноманітних нестандартних форм організації навчально-виховного процесу, зокрема, ігрові форми, які спонукають учнів до творчості, розвивають уміння спілкуватися, формують творчі здібності, розвиток та самореалізацію особистості. Здатність учнів обговорювати проблеми, доводити власну позицію, виробляти власну точку зору, розвивати критичне і креативне мислення та адаптуватися у мовному середовищі – саме цього потребує сучасна методика викладання інтегрованого курсу російської мови та літератури. Використання спеціальних створених комунікативних ситуацій є на сьогодні невирішеним завданням викладання російської мови щодо умов Нової української школи.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження ігрових форм перевірки знань з російської мови як одного з ефективних шляхів формування комунікативно компетентної мовної особистості в умовах нової української школи.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Ігрові форми перевірки знань є доволі ефективними оскільки вони активізують пізнавальну діяльність учнів, стимулюють розвиток творчих здібностей. Для старшокласників особливо актуальним є вміння використовувати отримані знання в різних навчально-комунікативних ситуаціях. Особливого роду «швидкість мислення», правильність прийняття рішень у сучасному житті часто є чинниками, що визначають успішність особистості, рівень її життєвих досягнень. Вивчення російської мови забезпечує достатні можливості для формування й розвитку комунікативної компетентності. Працюючи над мовленнєвою складовою змісту інтегрованого курсу російської мови та літератури, учитель може передбачити вирішення тих питань, що пов'язують шкільне навчання з життям і мають реальний інтерес для учнів.

Розвитку комунікативної компетенції сприяє гра-конкурс «Лінгвістичний експрес», що має на меті систематизувати знання старшокласників з російської мови. У ньому можуть брати участь команди учнів 10-11 класів середніх загальноосвітніх шкіл. Структура «Лінгвістичного експреса» проста, але змістовна. Спочатку учасники повинні

представити свої «візитні картки» – мультимедійні колажі, що відображають назву та кредо кожної команди. Наступний етап гри – переміщення команд по низці лінгвістичних станцій «Фонетика і орфоєпія», «Лексика і фразеологія», «Синтаксис», «Культура мовлення» й «Орфографія», на яких протягом короткого часу (5 хвилин) учасники команд повинні працювати з тестовими питаннями з відповідних розділів російської мови. Наводимо приклади завдань кожної з лінгвістичних станцій.

Лінгвістична станція «Фонетика і орфоєпія»:

1. Правильно ли поставлено ударение в форме множественного числа в словах: а) средства; б) шарфы; в) ступни; г) торты?

2. В каком слове первый слог ударный: а) жалюзи; б) свекла; в) столяр; г) эксперт?

3. Отметьте слово с неверным ударением (ударный слог выделен): а) апостроф; б) избалованный; в) углубит; г) торты.

4. В каком слове согласный перед буквой «е» произносится мягко: а) антитеза; б) теннис; в) гротеск; г) тенор?

5. В каком слове согласный перед буквой «е» произносится твердо: а) брюнет; б) терапевт; в) генезис; г) барельеф?

6. Укажите слово, в котором нормативными считаются оба варианта [чн], [шн]: а) скучно; б) прачечная; в) булочная; г) Ильинична.

7. В каком ряду все слова состоят из 9 звуков: а) взерошить, настольная, сверхчутье; б) бельевая, сафьяновый, льстивость; в) объемность, Приамурье, въездная; г) разъемный, льющийся, соловьиные?

8. В каком ряду только мягкие согласные: а) безмятежность, утешение, комментарий; б) бюллетень, часики, десятилетие; в) съешьте, пощучьмо, отличаешься; г) режьте, серебряный, прищипите?

9. В каком ряду во всех словах совпадает количество букв и звуков: а) страстное, бьющаяся, подстричь; б) июльский, маячить, прелестное; в) создаешь, поющие, местность; г) тростниковые, вскользь, разъярившийся?

10. В каком ряду во всех словах нет звука [з]: а) заране; разжиться, выезжать; б) безрадостный, изжарил, зеленеющий; в) разместиться, землемер, близкий; г) езжу, брызжет, синтез?

Для довідок: 1 б, в; 2 б; 3 б, в; 4 г; 5 в; 6 в; 7 в; 8 б; 9 б; 10 г.

Лінгвістична станція «Лексика і фразеологія»:

1. Какое из перечисленных слов имеет значение «лицемерие, ханжество»: а) хвастовство; б) равнодушие; в) фарисейство; г) авантюризм?

2. Выберите слово, к которому нельзя подобрать омоним: а) норка; б) река; в) спал; г) ласка.

3. В каком предложении вместо слова *представит* нужно употребить слово *предоставит*: а) Этот дом представляет собой нечто похожее на замок; б) Актер умел представить пение соловья; в) Вам нужно срочно представить отчет о командировке; г) Я представил вам возможность самостоятельно решать эти вопросы?

4. Какое из данных слов не является синонимом слова *фильм*: а) картина; б) лента; в) рама; г) кино?

5. В каком предложении слово *буйный* употреблено неуместно: а) Гремели камнями, боролись две буйные горные речки; б) И он уже не в силах унять буйной ярости и гнева; в) В XIV веке на Руси начался буйный расцвет архитектуры; г) Его буйное воображение приходилось сдерживать и направлять?

6. В каком ряду не все слова являются синонимами: а) узы, оковы, пути; б) воображение, фантазия, вымысел; в) усердие, одолжение, услуга; г) холм, пригорок, возвышенность?

7. В каком ряду не все фразеологические обороты являются синонимами: а) два сапога пара, одного поля ягоды, одним лыком шиты; б) душа уходит в пятки, душа в душу, душа нараспашку; в) выжимать соки, драть шкуру, тянуть жилы; г) прошупывать почву, закидывать удочки, пускать пробный шар?

8. Выберите из предложенного ряда пословицу: а) остаться у разбитого корыта; б) мал золотник, да дорог; в) грызть гранит науки; г) водить за нос.

9. Сколько пар антонимов в данных пословицах – *Страшен враг за горами, но страшнее за плечами. Много шума, да мало толку*: а) одна; б) две; в) три; г) антонимов нет?

10. В каком ряду сочетаний слов все прилагательные употреблены в переносном значении: а) лисья хитрость, железная воля, каменный дом; б) холодный ум, медвежья берлога, глубокий анализ; в) золотое сердце, теплый прием, чистая посуда; г) дырявая память, туманный намек, сердечный человек?

Для довідок: 1 в; 2 б; 3 г; 4 в; 5 в; 6 в; 7 б; 8 б; 9 а; 10 г.

Лінгвістична станція «Синтаксис»:

1. Не соответствует литературной норме словосочетание: а) пришла с базара; б) вернулся с Кавказа; в) приехал из Львова; г) поехать до бабушки.

2. Правильно построены словосочетания: а) заведующий кафедрой; б) выйти с автобуса; в) памятник Пушкина; г) хранитель музея.

3. В каком ряду даны все словосочетания со связью примыкания: а) вкратце изложить, работать молча, сомневаюсь в этом; б) откуда-то издаleка, кофе по-турецки, яйцо вкрутую; в) говорить невпопад, два рубля, любясь собою; г) сжечь дотла, говорить вполголоса, в пустую комнату?

4. В каком предложении сказуемое составное именное: а) Мне хотелось бы купить новую кассету; б) И эту поступь миллионов ног должна сегодня чувствовать планета; в) Все реже слышен голос незнакомки; г) Без труда не может быть чистой и радостной жизни?

5. Какое предложение не является безличным: а) Мне выгоднее всего было остаться сегодня дома; б) Все темней и темней сад над землей; в) Она мечтой стремиться к жизни волевой; г) От его слов Никите становиться нестерпимо жутко?

6. В каком примере есть обращение: а) Русский характер! Поди-ка опиши его! б) Зима! Из глубины твоих снегов встают, чернея, пни деревьев. в) Чудо! Оно совершается в каждом листке. г) Прощанье! Скорбное слово!?

7. Какое предложение не осложнено уточняющим членом: а) Теперь же, после половодья, эта река была саженной в шесть; б) Вдруг впереди, под темными горами, мелькнул огонек; в) Несмотря на плохую погоду, лыжные соревнования состоялись; г) Внизу, в тени, шумел Дунай?

8. Какой из вариантов продолжения предложения нужно выбрать, чтобы получилось сложносочиненное предложение: *С самого утра мы начали нервничать...* а) так что настроение было испорчено на весь день; б) и обсуждать возможные трудности предстоящего дела; в) но

погода не подвела нас и на этот раз; г) потому что каждый из нас чувствовал себя неуверенно?

9. В каком варианте правильно согласованы подлежащее и сказуемое: а) После случившегося отец с ребенком решили переехать; б) Я с моими сыновьями еду раньше; в) Писатель со своей семьей провели лето на даче; г) Сотня ребят разбежались во все стороны?

10. В каком варианте правильно построены предложения: а) До конца пути оставались пятнадцать километров; б) Ряд студентов участвовали в олимпиаде; в) Плащ-палатка лежал в рюкзаке; г) Три подруги сидело на лавочке?

Для довідок: 1 г; 2 а, г; 3 б; 4 в; 5 в; 6 б; 7 в; 8 в; 9 б; 10 б.

Лінгвістична станція «Культура мовлення»:

1. В каком ряду нет ошибок в построении словосочетаний: а) критиковать за ошибки, уделяет внимание на детали; б) обвинять за растрату, отдел кадрами; в) отметить достоинства, скачаю по вас; г) оплата за проезд, основываться на фактах?

2. В каком примере неверно указан вопрос к зависимому слову от глагола: а) возмущаться (против чего?); б) руководить (кем? чем?); в) беспокоиться (за что? за кого?); г) содействовать (кому? чему?)?

3. В каких предложениях слово *свой* – лишнее: а) Русская литература прошла длительный путь своего развития; б) Вдруг Софья теряет своё сознание; в) Во время летних каникул он мог целыми днями заниматься своей химией; г) Директор интерната своё главное внимание уделяет воспитательной работе; д) Каждая школа с учётом своей специфики определяет наиболее эффективную методику использования обучающихся машин?

4. В каких предложениях допущены речевые ошибки: а) Далее мы коснёмся этого вопроса более подробно; б) На ярмарке был представлен широкий ассортимент сапогов, туфель и ботинок; в) «Держи обоими руками!» – сказала подруга; г) Голоса по дороге про темную речку поют?

5. В каком варианте неправильно построено словосочетание: а) принять меры; б) приостановить меры; в) приложить силы; г) заслужил известность; д) приобрел известность?

6. Правильно построены словосочетания в вариантах: а) одеть пальто; б) одеть ребенка; в) предоставить возможность; г) представить слово докладчику.

7. Тавтологичными являются словосочетания (плеоназм): а) свободная вакансия; б) новый файл; в) монументальный памятник; г) моя автобиография.

8. Правила лексической сочетаемости нарушены в предложениях: а) Этот фильм оказал на нее (слово «просто» убрали) неизгладимое впечатление; б) У меня складывается мысль, что вы неясно представляете себе ситуацию; в) Они сыграли большую роль в этой истории; г) В этом деле он играет первую скрипку; д) Наконец-то этот ребус распутан: задержаны трое бандитов.

9. Допущена ошибка в употреблении фразеологизма: а) поднять занавес над этой историей; б) красной нитью проходит мысль; в) пускать пыль в глаза; г) пока суд да дело; д) результаты не замедлят себя ждать.

10. В каких предложениях глаголы употреблены правильно: а) Им двигает чувство сострадания; б) Ветер колышет листву; в) Листья колышутся на ветру; г) Институт организовывает подготовительные курсы; д) Человеку свойственно ошибаться?

Для довідок: 1 в, г; 2 в; 3 б, в; 4 б, в, г; 5 б; 6 б, в; 7 а, в, г; 8 б, д; 9 д; 10 в, д.

Лінгвістична станція «Орфографія»:

1. Как правильно написать про гостеприимную хозяйку: а) подчивала яствами; б) подчивала яствами; в) потчевала яствами; г) потчивала яствами?

2. Какая буква русского алфавита на письме может быть необязательной: а) ь; б) й; в) ы; г) ё?

3. В каком слове допущена ошибка при написании приставки: а) призидент; б) прискверный; в) прислониться; г) приукрасить?

4. Как пишется слово [переносица]: а) переносится; б) как слышится, так и пишется; в) зависит от части речи?

5. Найдите наречие: а) вследствие; б) в течение; в) на счет; г) всмятку.

6. Где требуется написание буквы «т»: а) сверс..ник; б) ровес..ник; в) опас..ный; г) искус..ный?

7. Найдите слово с пропущенной гласной «ь»: а) сверх..зысканный; б) без..дейный; в) дез..нфекция; г) меж..нститутский.

8. В какой из фраз требуется раздельное написание «не»: а) (не)лепый случай; б) (не)веселое настроение; в) никому (не)известный актер; г) (не)постоянный характер писателя?

9. Где пропущен мягкий знак: а) банщик; б) черешенки; в) удивляются; г) настеза?

10. Как можно взглянуть на человека: а) изподтишка; б) исподтишка; в) из-подтишка; г) испоттишка?

Для довідок: 1 в; 2 г; 3 б; 4 в; 5 г; 6 а; 7 б; 8 в; 9 г; 10 б.

Перебуваючи на кожній з лінгвістичних станцій, учасники показують не тільки знання ро-

сійської мови, але і злагоджену роботу, вміння швидко відповідати на питання.

Заключний конкурс «Домашнє завдання» надає можливість кожній команді показати творчу інтерпретацію сучасного російського фразеологізму, значення якого повинні були розгадати учасники інших команд. Журі оцінює не тільки правильність, грамотність, повноту і точність відповідей на питання, але й творчий підхід, креативність мислення, мобільність, здатність швидко реагувати й орієнтуватися в обстановці.

Висновки і пропозиції. Використання ігрових форм перевірки знань з російської мови є засобом формування комунікативної компетентності учнів, що дозволяє отримати результати різних рівнів: пізнавальних навичок, уміння орієнтуватися в різних джерелах інформації, уміння застосовувати на практиці отримані знання, виділяти проблеми і визначати шляхи їх розв'язання; уміння організувати роботу групи й підтримувати ділові стосунки тощо.

Досвід показав, що гра «Лінгвістичний експрес» може стати ефективною формою перевірки знань старшокласників з російської мови. Необхідно додати, що кожному вчителю, який захоче скористатися цим матеріалом, слід адаптувати його стосовно до можливостей учнів, які беруть участь у грі. Така система роботи з формування мовної та комунікативної компетенції дає позитивні результати. Учні конкурентноздатні в цьому соціумі, володіючи як державною мовою, так і рідною мовою на достатньому і високому рівні. Такі види і форми роботи формують комунікативні компетенції учнів, створюють умови для розвитку інтелектуальної, творчої обдарованої, толерантної, моральної особистості, здатної до спілкування в будь-якому культурному просторі.

Список літератури:

1. Державний стандарт базової повної середньої освіти. *Дивослово*. 2004. № 3. С. 76–79.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 10.03.2019).
3. Кучеренко Т.А., Смирнова М.Е., Малютіна О.В. Інновації як умова ефективної організації навчально-виховного процесу в сучасній школі. *Відкритий урок*. № 7–8. 2003. С. 33–50.
4. Локшина О.І. Становлення «компетентнісної» ідеї в європейській освіті. *Реалізація європейського досвіду компетентнісного підходу у вищій школі України: матеріали методологічного семінару*. Київ, 2009. С. 19–33.
5. Обухова Н. Сучасні інформаційні технології. *Відкритий урок*. 2011. № 2. С. 22–23.
6. Пометун О.І. Теорія і практика послідовної реалізації компетентнісного підходу в досвіді зарубіжних країн. *Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи*. Київ, 2004. С. 16–25.
7. Савченко О.Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. *Рідна школа*. 2011. № 8–9. С. 4–8.
8. Шарко В.Д. Сучасний урок: Технологічний аспект. Посібник для вчителів і студентів. Київ, 2006. 220 с.

References:

1. Derzhavnyi standart bazovoi povnoi serednoi osvity (2004). [State basic secondary education Standard]. *Dyvoslovo*, vol. 3, pp.76–79.
2. Zakon Ukrainy «Pro osvitu» [Law on Education in Ukraine]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (accessed 10 March 2019).
3. Kucherenko T.A., Smyrnova M.E., Maliutina O.V. (2003). Innovatsii yak umova efektyvnoi orhanizatsii navchalno-vykhovnoho protsesu v suchasni shkoli [Innovations as ac condition of efficient organization of the teaching and educational process in a modern school]. *Vidkryti urok*, vol. 7–8, pp. 33–50.
4. Lokshyna O.I. (2009). Stanovlennia «kompetentnisnoi» idei v yevropeiskii osviti [The formation of the “competence” idea in European education]. *Realizatsiia yevropeiskoho dosvidu kompetentnisnoho pidkhodu u vyshchii shkoli Ukrainy: materialy metodolohichnoho seminaru*. Kiev, pp. 19–33.
5. Obukhova N. (2011). Suchasni informatsiini tekhnolohii [Modern information technologies]. *Vidkryti urok*, vol. 2, pp. 22–23.
6. Pometun O.I. (2004). Teoriia i praktyka poslidovnoi realizatsii kompetentnisnoho pidkhodu v dosvidi zarubizhnykh kraїн [Theory and practice of the competence approach gradual realization from the experience of foreign countries]. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukrainiski perspektivy*. Kiev, pp. 16–25.
7. Savchenko O.Ia. (2011). Kliuchovi kompetentnosti – innovatsiinyi rezultat shkilnoi osvity [Key competences as the innovative result of secondary education]. *Ridna shkola*, vol. 8–9, pp. 4–8.
8. Sharko V.D. (2006). Suchasnyi urok: Tekhnolohichni aspekt. Posibnyk dlia vchyteliv i studentiv [A modern lesson: technological aspect. A text-book for teachers and students]. Kiev. (in Ukrainian)